

Schweighardt Zsanett
Kriminológiai Tanszék
Témavezető: Kerecsi Klára

A HELYREÁLLÍTÓ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS ELEMELI A MAGYAR BÜNTETŐ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS RENDSZERÉBEN

Társadalmi dezorganizáció és bizalomvesztés

A XX. század közepén jelentősen meggyengültek a nyugati társadalmak polgárait összefűző szociális kötelek és közös értékek. Világszerte társadalmi dezorganizáció és nagyfokú elidegenedés tapasztalható. Alacsony fokúvá vált a társadalmi szolidaritás. Az emberi kapcsolatok felbomlóban vannak, és az embertársainknak történő segítségnyújtás szinte teljes hiánya érzékelhető. Megrendült a másik emberbe és az emberi kapcsolatokba vetett bizalom. Konrad Lorenz ezt az alienációt az „érzelmek fagyhalálaként” aposztrofálja, és a civilizált emberiség egyik halálos bűnének titulálja. Az évszázadok során jelentősen átalakult ugyanis az egyén és a közösség viszonya. A Ferdinand Tönnies általi distinkciót alkalmazva el kell választani egymástól a Gemeinschaftot (közösséget) és a Gesellschaftot (társadalmat). A Gemeinschaft a modern kor előtti tipikus európai paraszti társadalomra volt jellemző, amely rokoni kapcsolatokon alapult, és közvetlen, szemtől szembe érintkezések során kialakuló személyes viszonyok sűrű hálójából állt. A Gesellschaft ezzel szemben a törvények és más formális előírások összessége, amely a nagy, ipari társadalmakat jellemezte. A társadalmi kapcsolatok személytelenebbek és formálisabbak voltak, és jóval kevésbé függték az emberek egymás kölcsönös támogatásától. Már az újkori racionalizmus magával hozta az énközpontúságot. Thomas Hobbes „De cive” című művében ezt úgy fogalmazta meg – Plautus „A szamár” című írása után szabadon –, hogy „ember embernek farkasa”. Marx megfogalmazása szerint „az egyén leszakadt a közösség köldökzsinórjáról.” A globalizáció hatására az emberi kapcsolatok új formája jött létre: a hálózatiság, amely hozzájárul ahhoz, hogy az élet minden területén számos társunk legyen. A hálózati társadalom révén jóval több emberrel lehetünk mindennapi kapcsolatban, azonban megváltozott a primer kapcsolatok alapköve, a face to face fogalmát másképp kell ma már értelmezni. Leginkább hálózati, virtuális közösségek léteznek. Legbelül azonban mégis társak, közösség nélkül, magára marad az ember. Fokozódik az individualizáció és az elidegenedés. Mondhatjuk úgy is, hogy „társas társtalanságban” élünk. Kiürülnek a hagyományos közösségek anélkül, hogy a társas kapcsolatok új, megbízható rendszere alakulna ki.

Napjainkban fordulóponton vagyunk azt illetően, hogy jelentkezik-e a közösségek újratereztésének igénye. Francis Fukuyama megfogalmazása szerint az 1960-as évektől az 1990-es évekig a XX. század közepének ipari társadalmaiban uralkodó társadalmi értékrend ún. „Nagy Szétbomlása” zajlott. Ez intenzív individualizmust hozott magával, meggyengítette a közösségeket összetartó kötelekeket, sőt az intézményekbe vetett bizalmat is. Gyengült az informális társadalmi kontroll, és a csoportnormák fellazulása miatt kisebb lett a visszatartó erő a bűnözéstől. A felbomlott társadalmi rend azonban rendszerint újból helyreáll. Fukuyama szerint számos jel éppen arra mutat, hogy napjainkban éppen ez történik. Az 1990-es évek folyamán javult a jelentős intézmények iránti bizalom szintje, és a civil társadalom is virágzásnak indult. Az emberek ugyanis természetüknél fogva társadalmi lények, akiket legelemibb benső mozgatóerőik és ösztöneik vezérelnak afelé, hogy olyan erkölcsi szabályokat hozzanak létre, amelyek közösségekké fűzik őket. Az ember természetes állapota ugyanis nem a „mindenki harca mindenki ellen”, ahogy azt Thomas Hobbes tartotta, hanem „sokkal inkább egy olyan civil társadalom, amelyet tömérdek erkölcsi szabály megléte tesz rendezetté”.¹ A társadalom polgárait összefűző szociális kötelekeknek és közös értékeknek az összessége a társadalmi tőke, amely bármilyen, a modern társadalomban végbemenő csoportos tevékenységnek előfeltétele. A társadalmi tőke antropológiai megközelítése szerint az együttműködés, közösségiség, bizalom az ember alapvető szükséglete.

A rendszerváltás válsága

Magyarországon a bűnözés 1990 óta minőségi és mennyiségi változáson ment keresztül, szerkezeti átalakulás következett be. Közvetlenül a rendszerváltáskor, az 1988 és 1991 közötti időszakban radikálisan, az addigi kétszeresére emelkedett az ismertté vált bűncselekmények száma. Míg 1988-ban pedig 185.000 volt az a szám, addig 1990-ben már 341.000, 1995-ben pedig 502.000 bűncselekményt tartottak nyilván. Az 1990-es évek utolsó harmadától magas szinten stagnál a bűnözés, évente 400.000 körül mozog a regisztrált bűncselekmények száma (2009-ben 394.034 volt²). Az össz-bűnözés mintegy 65 %-át a vagyon elleni bűncselekmények teszik ki. Új bűncselekményformák is megjelentek azonban, mint például a szervezett bűnözés, de jelentősen nőtt a gazdasági bűncselekmények száma is. Nagy gyakoriságra tettek szert az erőszakos bűncselekmények is. Ez a tény alapvetően a rendszerváltásnak tudható be, mely számos kísérőjelenséget hozott magával. A szocializmusból a demokráciába való békés átmenet idején a társadalom osztottá vált az anyagi javakhoz való hozzájutás eltérő foka következtében. A gazdaságban recesszió következett be, csökkent az életszínvonal. A magyar társadalomra jellemzővé vált az anómia, vagyis egyfajta norma nélküli állapot jött létre, melyben a

¹ FUKUYAMA, Francis: A Nagy Szétbomlás. Az emberi természet és a társadalmi rend újjászervezése. Európa Könyvkiadó. Budapest, 2000, 19. o.

² <http://crimestat.b-m.hu/Krimstat/Krimstat200923/Adatok/bst912K1.xls>

korábbi rend szabályai már érvényüket veszítették, az új normák azonban még nem kristályosodtak ki. Lazult a társadalmi kontroll, és a társadalmi kohézió gyengülése miatt az informális szociális kontrollba vetett hit is megingott. Az értékrendbeli instabilitás következtében megváltozott a jogkövetéshez való viszony is, és egyre nehezebbé vált a deviáns személyek társadalomba való reintegrációja. Társadalmi méretű tranziens folyamatnak lehettünk tanúi akkor és sok szempontból még ma is.

A társadalmi tőke alacsony foka korrelációt mutat az értékvesztett, anómiás lelkiállapottal. A kutatások szerint Magyarországon 1995-2002 között javultak a társadalmi tőke jellemzői. 2002-2006 között viszont rendkívül nagymértékű romlás volt tapasztalható e téren, és nőttek az anómia mutatói. A bizalom helyett a társadalmi bizalmatlanság uralkodott el. „Régióink átalakuló társadalmaiban a bizalom, elsősorban a mindenkire kiterjedő bizalom lényegesen alacsonyabb, mint a legtöbb nyugati országban, különösen alacsony a skandináv országokhoz viszonyítva.”³ Amíg a társadalmi tőke valamennyi mutatója tekintetében jelentős rosszabbodás volt 2002-2006 között, addig a barátoktól, rokonoktól várható társas támogatás mértéke üdvözlendő módon nőtt. „A magyar társadalom tehát a társadalmi tőke csökkenését, az anómia nagyarányú növekedését 2002 és 2006 között a társas támogatás jelentős mértékű növelésével igyekezett kompenzálni. Ez biztató jele a magyar társadalom életképességének.”⁴ A társadalmi tőke ugyanis társadalmi kapcsolatokban generálódik.

Paradigmaváltás a büntető igazságszolgáltatásban

A bűnözés intézményes kontrollt kíván. A bűnözés terén tapasztalható új jelenségek azonban a büntető felelősségre vonás terén is új megközelítést tesznek szükségessé: előtérbe kell kerülnie az egyéni felelősségnek és a moralitásnak. A korszellem mára már meghaladta a hagyományos igazságszolgáltatás elveit. A XX. század második felére világossá vált, hogy a tisztán tett-, tettes- vagy áldozatorientált koncepciók nem képesek teljesíteni sem a társadalom védelmének, sem pedig az elkövető megnevelésének követelményét. Alternatív vitarendezési módok és konfliktuskezelési technikák váltak szükségessé a büntetőjog területén is.

Az áldozatpolitika jelentősége napjainkban felértékelődött. Összefüggésbe hozható ez mindenekelőtt a büntető igazságszolgáltatási koncepciók változásával. A büntető felelősségre vonás célját illetően háromféle felfogás és gyakorlat váltotta egymást a nyugati társadalmakban. A XVIII. század végén, XIX. század elején a klasszikus büntetőjogi elvekre épülő retributív igazságszolgáltatás dominált. A bűncselekményt a szabad akarat káros megnyilvánulásának tartotta, tehát az indeterminizmust vallotta. A proporcionális, azaz tetterányos büntetés indokoltságát

³ KOPP Mária (szerk.): Magyar lelkiállapot 2008 – Esélyerősítés és életminőség a mai magyar társadalomban, Semmelweis Kiadó, Budapest, 2008, 125. o.

⁴ KOPP Mária (szerk.): Magyar lelkiállapot 2008 – Esélyerősítés és életminőség a mai magyar társadalomban, Semmelweis Kiadó, Budapest, 2008, 127. o.

hirdette a megsértett jogrend helyreállítása érdekében. A XX. század elejétől egyre inkább uralkodóvá vált a pozitivisták kriminológiai nézetek hatására a preventív igazságszolgáltatási szemlélet. Eszerint a bűnös emberi magatartások mögött éppúgy törvényszerűségek bújnak meg, mint a többi társadalmi, valamint a természeti jelenségek körében. Mivel minden jelenségnek oka van, így a bűncselekmény okozatnak tekinthető. A determinációt, azaz a relatív szabad akaratot hirdette. A bűnözésnek is objektív okai vannak, amelyek mellett figyelembe veendő az elkövető szubjektív, egyéni pszichikus adottságai is. Differenciált és individualizált, elkövető-centrikus büntetést tartott alkalmazandónak a generális és speciális prevencióra tekintettel. A XX. század közepének nagy vívmánya volt a treatment-ideológia, amely az elkövető kezelését tűzte ki célul, személyiségének pozitív formálására, átnevelésére tett kísérletet, melynek révén eredményesebben reszocializálható. Ehhez pedig határozatlan tartamú, individualizált büntetést tartott szükségesnek. Az 1970-es évek közepétől vizsgálatok eredményeként is bebizonyosodott, hogy a kezeléselmélet és a reszocializáció csődöt mondott, a bűnözési ráta meredek emelkedést mutatott. A „kezelési eufóriát követő kijózanodás”⁵ idején a hivatalos, ún. neoklasszikus büntetőpolitika a tettarányos felelősséghez való visszatérés szükségességét hirdette. A megérdemelt büntetés (just deserts) és az „igazságos fájdalom-szolgáltatás”⁶ vált uralkodóvá. Ennek a büntetőpolitikának a megfogalmazói vigyázó szemeket egyre inkább az áldozatokra vetették. Így született meg a resztoratív (helyreállító) igazságszolgáltatás koncepciója.

A resztoratív (helyreállító) igazságszolgáltatás

A retributív (megtorló) szemlélettel szemben az 1970-es évektől fokozatosan terjedő resztoratív (helyreállító) igazságszolgáltatás térnyerésével a bűncselekmény újradefiniálására volt szükség. A bűncselekmény eszerint nem jogsértésként vagy az állam elleni támadásként, hanem személynek okozott sérelemként vagy igazságtalanságként értékelendő. A Leuveni Deklaráció⁷ (1997) a következőket rögzítette: „A bűncselekményt nem a köz szabályainak megszegéseként vagy a jogimorális rend tartalmának áthágásaként kell tekintetbe vennünk, hanem elsődlegesen úgy kell kezelni, mint az áldozatoknak okozott sérelem, mint a közösségi béke és biztonság kezelése, és mint kihívás a társadalmi közrend vonatkozásában. A helyreállító szemlélet célja az áldozatnak okozott sérelem jóvátétele, a közösség békéjének és a társadalom biztonságának megteremtéséhez való hozzájárulás. A hatóságok szerepének arra kell korlátozódnia, hogy elősegítse a resztoratív eljárás feltételeinek megteremtését, garantálja az eljárások korrektségét, az egyéni törvényes jogok tiszteletben tartását, valamint biztosítsa a bírói kényszer hatását azokban a helyzetekben, ahol az önkéntes resztoratív tettek nem jártak sikerrel.”

⁵ NAGY Ferenc: A bűncselekmények áldozatainak kártalanításáról. Magyar Jog. 1993, 4. sz. 200-205. o.

⁶ Nils CHRISTIE: A fájdalom korlátai. Európa Könyvkiadó. Budapest, 1991, 159. o.

⁷ <http://www.sonoma.edu/ccjs/info/leuven.html>; (2009. 08. 06.)

Célként jelent meg, hogy a tettes és az áldozat ne csak az állam büntetőigényére tekintettel, hanem kölcsönös megelégedettségükre rendezze a közöttük felborult egyensúlyt. A közösség ugyanis elvárja⁸ a szankció alkalmazásától, hogy a bűnelkövetők értsék meg azokat a következményeket, amelyeket az általuk elkövetett cselekmény váltott ki; érezzenek felelősséget az általuk okozott kárért; ismerjék be, hogy amit tettek, rossz volt; kérjenek érte bocsánatot; és állítsák helyre a bűncselekménnyel okozott kárt. A helyreállító igazságszolgáltatás tehát egy „új lencsén”⁹ keresztültekint a bűncselekményre. A lencse a bűncselekmény által okozott kárra fókuszálja figyelmünket, illetve a közösségekben és a kapcsolatokban jelentkező olyan problémákra, amelyek a jövőben is sérelmet okozhatnak az egyéneknek és a közösségi életnek, ha nem sikerül megoldani azokat. John Braithwaite¹⁰ a helyreállítás dimenziói közül a következőket emeli ki: anyagi veszteség, sérülés, biztonságérzet, méltóság, az igazságszolgáltatásba vetett hiten alapuló harmónia és a szociális támogatás. Ezek mindegyikének kompenzációjára szükség van az eljárás során.

A bűncselekmény definiálása

A hagyományos büntető igazságszolgáltatás az állam alkotta jog megsértéseként tekint a bűncselekményre. Az ebből fakadó igényt az állam érvényesíti. Az elkövető az állam által ráért büntetések alanyaként jelenik meg. Ezzel szemben a helyreállító igazságszolgáltatás úgy tekint a bűncselekményre, mint problémára, emberek (az áldozat és az elkövető) közötti konfliktusra. A helyreállító igazságszolgáltatásnak nem az a célja, hogy az elkövetőt büntetéssel sújtsa, hanem az, hogy felfedje a probléma vagy konfliktus eredetét és következményeit, illetve helyrehozza azt.

Az igazság definíciója

A hagyományos büntető igazságszolgáltatás szerint akkor szolgáltatnak igazságot, ha a bűncselekmény elkövetése miatt bűnösöket tisztességesen, jogszerűen megbüntetik. A helyreállító igazságszolgáltatás viszont úgy tartja, hogy az igazság akkor győzedelmeskedik, ha a jogsértő beismeri magatartása jogellenességét, felismeri annak az áldozatra gyakorolt káros következményeit, és vállalja, hogy helyreállítja az áldozat kárát olyan mértékben, hogy a káros következmények megszűnjenek.

⁸ KEREZSI Klára: Az alternatív szankciók helye és szerepe a büntetőjog szankciórendszerében. Büntetőjogi Kodifikáció. 2001, 2. sz. 16. o.

⁹ ZEHR, Howard: Changing Lenses. Herald Press, 1990

¹⁰ BRAITHWAITE, John: Restorative Justice and Responsive Regulation. Oxford University Press, 2002, 12. o.

Az igazságszolgáltatási eljárás résztvevői

A hagyományos büntető igazságszolgáltatási rendszerben az állam a vádló, és a vádlott ellenfélként jelenik meg a rendszerben. Ők ketten a bírósági tárgyaláson szállnak szembe egymással, ahol az állam arra kényszerül, hogy bizonyítsa a vádat. Az áldozat csupán a tanú szerepét kapja, kárát csak akkor érvényesítheti, ha a vádat sikerült bizonyítani a tárgyaláson. A közösség szerepe pedig abban áll, hogy ők határozzák meg – a közvetett demokrácia révén a törvényhozókon keresztül – azokat a jogszabályokat, amelyek alapján az állam képviseli a vádat. A helyreállító igazságszolgáltatásban a vádlott és az áldozat is aktív szerepet kap, és elvárják tőlük, hogy leírják a kriminális esemény előzményeit és következményeit, és a bűncselekményt „emberi nézőpontból” szemléljék. A társadalom szerepe abban áll, hogy prezentálja a vádlott irányában a kriminális magatartás társadalmi szintű költségeit, és bemutassa az áldozatok irányában abbéli elkötelezettségüket, hogy helyreállítsák az áldozatok által elszenvedett veszteségeket. Az állam felelőssége abban rejlik, hogy irányítsa azt az eljárást, amelyben mindegyik résztvevő előadhatja nézeteit, megjelenhetnek értekeik, és ezeket a többiek elfogadják.

A vád tárgyában történő ítélezés gyakorlatai

A hagyományos büntető igazságszolgáltatás a vádról bírósági tárgyalás keretében dönt, amely során szigorú bizonyítási szabályokat alkalmaznak strukturálva az eljárás menetét, amely végső soron bűnösséget megállapító vagy ártatlannak nyilvánító, felmentő ítélettel végződik. A helyreállító igazságszolgáltatási eljárásoknak több fajtája létezik, amelyek a formalitás és az eljárási szabályozottságának fokában különböznek egymástól. Minden helyreállító igazságszolgáltatási eljárás rendelkezik három olyan aspektussal, amelyek megkülönböztetik őket a hagyományos büntető igazságszolgáltatási megközelítésektől. Egyrészt stílusát és tartalmát tekintve formálisan kevésbé korlátozott, hogy kinek mit szabad mondania, mint a hagyományos tárgyaláson. A résztvevőktől azt várják el, hogy személyes tapasztalataikról számoljanak be, nem pedig azt, hogy vallomást tegyenek, és jelentős mértékben rugalmasabban a szabályok azt illetően, hogy mit mondhatnak. Másodszorban nem a büntető igazságszolgáltatási rendszer hivatásos vagy laikus szereplői döntenek a vádlott bűnösségét illetően, hanem az elkövető maga ismeri el a bűncselekményért való felelősséget. Harmadrészt pedig az eljárás informális társalgás keretében zajlik, nem pedig a sztrikt legalitásra és az adverzaliális (a szereplőkelt ellenfélnek tekintő) rendszerre épül.

A hagyományos büntető igazságszolgáltatás szerint tehát a bűncselekmény az állam ellen elkövetett tett, míg a helyreállító felfogásban személyek közötti konfliktus. A retributív megközelítés az elkövető bűnösségére helyezi a hangsúlyt, a resztoratív nézőpont viszont a tettes kötelezettségeit emeli ki. A „just deserts”, azaz a „megérdemelt büntetéssel” szemben a helyreállító igazságszolgáltatás célja, hogy

az áldozat szükségleteit kielégítse, illetve az elkövetőt felelősségvállalásra és aktív szerepvállalásra ösztönözze az általa elkövetett cselekmény révén okozott kár, sérelem helyreállításában.

A resztoratív igazságszolgáltatás célkitűzései

A resztoratív szemlélet hármassal rendelkezik:

1. a bűncselekmények áldozatainak kártalanítása;
2. a bűnelkövető rehabilitálása;
3. a közösség bevonása az igazságszolgáltatásba.

A bűncselekmények áldozatainak kártalanítása

A kompenzációs gondolat előzményei egészen az ókorig nyúlnak vissza. Már Hammurapi törvényei között rábukkanhatunk arra a rendelkezésre, miszerint az áldozat teljes kártérítést kérhetett az államtól, ha az elkövetőt nem fogták el. A vérbosszú időszakában nemcsak az elkövető büntetését tartották jogosnak, hanem annak a közösségnek a tagjait is, akikhez az illető tartozott. A közösség bármely tagjának fizetnie kellett a közösséghez tartozó más ember bűnéért. A kompenzáció egyrészt a kölcsönösségen alapuló igazságszolgáltatásnak felel meg, vagyis az arisztotelészi *iustitia commutativa* megnyilvánulása, másrészt pedig a károkozás és a kártalanítás egyenlőségére irányuló kiegyenlítő-kiigazító igazságosság (*iustitia correctiva*) eszköze. A kompenzáció akkor igazságos, ha arányos az elszenvedett sérelemmel. Diszfunkcionalitáshoz vezet azonban, és növeli a bűncselekmények számát, ha az állam általi kompenzáció széleskörű, és leveszi a felelősséget a bűncselekményt elkövető válláról. Ebből következően a bűnelkövető általi jóvátételnek kell elsődleges szerepet biztosítani, és csak annak sikertelensége esetén szabad az állam általi kárenyhítést alkalmazni. Az áldozatoknak alapvető szükségletei a következők: olyan eljárás, ahol számít az ő véleményük is, információ, az ügyekben való részvétel joga, tisztelet, támogatás, megnyugvás, az önbizalom megújulása, anyagi és érzelmi reparáció.

A bűnelkövető rehabilitálása

Az elkövető rehabilitációja az által valósulhat meg, ha sor kerül a tettes és az áldozat megbékélésére. Ennek pedig általában elengedhetetlen feltétele a bűnelkövető általi megbánás és a jóvátétel. Ha sor kerül büntetőeljárásra, akkor ennek során, valamint a kárenyhítés folyamatában tapasztalatokat szerezhet az elkövető is a szenvedésről. Így bizonyos mértékig átérezheti a bűncselekménye által a sértettnek okozott szenvedést is. A büntetőeljárás során azonban az elkövető erősen kitett a stigmatizációnak, és félő, hogy ez által erősen csökken a társadalomba való vissza-illeszkedésének esélye. Ezért jobb megoldás, ha a kisebb súlyú, jogtisztá konfliktu-

sokat az állam visszaadja az áldozatnak és az elkövetőnek, azaz ebben a körben privatizálódik az igazságszolgáltatás. Az elkövető teljes rehabilitációjára akkor kerülhet sor, ha sikerül a sérelmeket orvosolni. Ilyen esetben helyreáll a megbomlott jogrend, és mindenki tabula rasával, tiszta lappal indul a másik előtt.

A közösség bevonása az igazságszolgáltatásba

A közösség szerepe abban határozható meg, hogy visszafogadja a megbánást tanúsító elkövetőt. A bűnelkövető fent említett rehabilitációja tehát csak a közösség közreműködésével valósulhat meg. Ezáltal elkerülhetővé válik az elkövető marginalizációja, megmenekülhet a társadalom peremére szorulástól. További szempont, hogy a bűnmegelőzésnek, illetve az ennek révén fenntartható zavartalan társadalmi együttélésnek is a társadalmi kapcsolatok erősítése az egyik sarokköve.

A helyreállító igazságszolgáltatás a bűncselekmény-felfogás és a bűncselekményre való reagálás olyan egyedi keretrendszere, amely megkísérli kiegyensúlyozni az áldozatok, az elkövetők és a közösség jogait és érdekeit. Az elkövetőt felelősségre vonhatóvá teszi az áldozatok, azok családjai és közösségei számára. Értékes tanulási tapasztalatot biztosít, törvénytisztelő életmódra ösztönöz, amely reális alternatívája a bűnözésnek. A közösség aktív szerepet kap az igazságszolgáltatási eljárásban, amely békés, biztonságos környezetet eredményezhet, valamint megteremtheti az egyetértés atmoszféráját.

A resztoratív rendszer előnye, hogy hozzájárul egy olyan társadalom kiépüléséhez, melyben mindenki fel- és elismeri felelősségét, és amelyben az individuumok, illetve a közösség összefognak a bűncselekményekkel kapcsolatos megoldáskeresésben. Az elkövetők belátják tettük következményeit, megbánást tanúsítanak, és egyúttal megszabadulhatnak a bírósági eljárás lefolytatásával járó stigmatizációtól, melynek során akkor is beszennyeződne a nevük, ha a bíróság nem nyilvánítaná őket bűnösnek. Elősegíti továbbá, hogy az emberek közelebb kerüljenek egymáshoz, és egy összetartóbb, nagyobb kohéziójú társadalom jöhessen létre. A helyreállító nézetrendszert azonban természetesen nem szabad panaceaként kezelni, csodaszernek hinni. Mindig is lesznek olyan elkövetők és áldozatok, akik nem hajlandóak egymással kontaktusba kerülni a bűncselekmény elkövetését, illetve elszenvetését követően.

A mai magyar társadalom fogadókészsége a resztoratív szemléletet illetően

Ha a resztoratív igazságszolgáltatás képes feléleszteni a közösség biztonság és rehabilitáció iránti vágyát, akkor valószínűleg elnyeri a közösség támogatását is, és ezáltal képes lesz célkitűzéseit hatékonyan képviselni és minél jobb eredménnyel megvalósítani. Ehhez azonban a legfontosabb kritérium a társadalom fogékony-sága, fogadókészsége. A büntetés nem más, mint a reaktív erőszak egy formája,

amely nem alkalmas arra, hogy elősegítse a személyes jólét helyreállítását, és nem alkalmas arra sem, hogy segítsen a sérelemmel érintetteknek abban, hogy újra felvegyék a kapcsolatot a családjukkal és a közösség tagjaival. Azon áldozatok számára, akik beletapadnak a gyűlölet és a bosszú érzésébe, nincs gyógyulás, és nem tudnak túllépni a dolgokon, mivel „pszichológiai tájképük magát állandósító háborús övezetté vált”.¹¹ A fájdalomkockázatra való hajlandóságunk attól is függ, hogy mekkora a társadalmi távolságunk azoktól, akiknek bűnhődniük kell.

A helyreállító igazságszolgáltatás erősíti a közösséget azért, hogy partnerséget kínál neki a bűncselekményre való reagálásban. A kooperáció, a befogadó és integráló intézkedések erősítik a közösségi kötelekeket, amelyek nélkülözhetetlenek a bűnözéskontroll területén, valamint az áldozattá válás elkerülése érdekében. Azáltal, ha az embert bevonják a döntéshozatalba és a problémamegoldásba, kielégítést nyer a Maslow-féle szükségletpiramis szerinti kötődési szükséglet. A cél az, hogy mind az áldozatok, mind pedig az elkövetők reintegrálódhassanak a közösségbe.

Geert Hofstede megalkotta az individualizmus-kollektívizmus-indexet. Ez a mutató az egyén és a csoport, illetve a csoport és tagjai közötti kapcsolatot jellemzi, az összetartás, felelősség, döntéshozatal, lojalitás egymáshoz való viszonyát fejezi ki. A rendszerváltás előtt a kelet-európai országokat általában kollektivistának tartották. Ma, a rendszerváltás után húsz évvel hazánkban nagyfokú individualizmust tapasztalhatunk. Valószínű, hogy az erősebb individualista tendencia a hosszú időszakon keresztül erőltetett kollektivistá ideológia ellenreakciójaként jelentkezett. Mindemellett „a legtöbb hazai kutatás inkább kollektívnek tartja a magyar társadalmat”.¹² A Hofstede-dimenziók közül kiemelendő a bizonytalanságkerülés-index, amely az újtól való félelmet fejezi ki, másik oldalról megfogalmazva a váltoások elfogadásának mértékét jelzi. A tapasztalatok szerint igyekszünk aktívan elkerülni a bizonytalan helyzeteket, ám a jövő bizonytalanságának megítélésekor a félelemérzet is erősen dominál. „A magyar társadalmat tehát egyre inkább az jellemzi, hogy igényeljük az előreláthatóságot, mert a bizonytalanságot ijesztőnek tartjuk. A társadalmunk tagjai állandóságra, biztonságra és megbecsülésre vágyanak. A konfliktusokat igyekszünk kerülni, erős az igényünk a konszenzusra.”¹³

Hipotézisem szerint az áldozatok és globálisan a társadalom egyaránt fogadókészséget mutat a helyreállító igazságszolgáltatás iránt. Elfogadja azt, hogy a bűncselekmények áldozatainak is igazságot kell szolgáltatni, az elkövetőt rehabilitálni kell, és lehetőség szerint a közösséget is be kell vonni az igazságszolgáltatásba. A magyar társadalom ugyanis nem minden bűncselekménytípusnál szigorúan punitív szemléletű. A napjainkban érvényesülő ún. sértettorientált büntetőpolitikában a

¹¹ SULLIVAN, Dennis; Tiff, Larry: Restorative Justice: Healing the Foundations of our Everyday Lives. Willow Tree Press, 2005, 6. o.

¹² Magyar lelkiállapot 2008 – Esélyerősítés és életminőség a mai magyar társadalomban (Szerk.: KOPP Mária) Semmelweis Kiadó. Budapest, 2008, 368. o.

¹³ Magyar lelkiállapot 2008 – Esélyerősítés és életminőség a mai magyar társadalomban (Szerk.: KOPP Mária) Semmelweis Kiadó. Budapest, 2008, 370. o.

kisebb súlyú bűncselekmények esetén mind nagyobb teret kap a közvetítői eljárás mint a helyreállító igazságszolgáltatás egyik eszköze. Ez is alátámasztja a társadalom tagjainak a magyar lelkiállapot kutatása során tapasztalt konszenzusigényét.

A büntetőjogi mediáció

A mediáció az alternatív vitarendezési módszerek (ADR – Alternative Dispute Resolution) közé sorolható olyan egyéb konfliktuskezelési technikák mellett, mint például az arbitráció (döntőbíráskodás), tanácsadás, egyeztetés, moderálás, facilitálás. Az e körbe sorolható eljárások közös jellemzője, hogy a konfliktusban álló felek részére alternatívát kívánnak nyújtani a hagyományos bírósági úttal szemben, mégpedig azáltal, hogy mindegyik fél számára elfogadható megoldást keresnek a sérelem vagy jogsértés kezelése érdekében peren kívül. Ezen permegelőző, perhelyettesítő szerepet betöltő technikák az angolszász jogrendszerből indultak hódító útjukra, de az 1970-es évektől kezdődően mind nagyobb teret nyernek a kontinentális jogrendszerben is. Az alternatív vitarendezés egyik legfontosabb elve, hogy a konfliktus nem szükséges rossz az ember életében, hanem egy esély arra, hogy kapcsolatainkat építsük, jobbá tegyük. Ezekben az eljárásokban a hangsúly nem az „igazság tudásán”, hanem az „igazságosság megvalósításán” van. A mediációs technika annak ajánlott igazán, „akinek bármilyen okból fontos a kapcsolat fenntartása vagy javítása azokkal, akikkel konfliktusban van”¹⁴

A mediáció megjelenését az igazságszolgáltatásban olyan paradigmaticus változásnak tekinthetjük, „amely alapjaiban változtathatja meg a büntetés és a jóvátétel megítélését, egymáshoz való viszonyát, valamint a sértett és az elkövető helyét, szerepét a büntetőeljárás során.”¹⁵ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R (99) 19. számú ajánlásában¹⁶ szorgalmazta a mediáció büntetőügyekben való alkalmazását. Az ajánlás a mediációt akkor tartja alkalmazhatónak, ha a felek ahhoz szabad akaratukból hozzájárulnak. Az ajánlás szerint egy adott büntetőügynek a mediátorhoz utalása, valamint a mediáció kimenetének megítélése a büntető igazságszolgáltatási hatóságok kizárólagos hatáskörébe kell, hogy tartozzon. Az Európai Unió Tanácsának „A sértett jogállásáról a büntetőeljárásban” címet viselő kerethatározata (2001/220/IB)¹⁷ sértetti jogként fogalmazza meg a büntetőjogi mediációhoz való jogot a büntetőeljárás során.

¹⁴ http://www.partnershungary.hu/images/downloads/6123883044_mediszolgweb.doc (2009.08.06.)

¹⁵ A büntetőügyekben alkalmazható közvetítői tevékenység bevezetésének tapasztalatai Magyarországon. Szerk.: IVÁNYI Klára. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Országos Bünmegelőzési Bizottság. Budapest, 2008, 22. (Letölthető: http://bunmegelozes.easyhosting.hu/dok/b_ugyek_mediacio.pdf 09.08.07.)

¹⁶ <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=420059&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383> (2009.08.06.)

¹⁷ <http://eur-lex.europa.eu/hu/index.htm> (2009.08.06.)

A Be. jelenleg hatályos 221/A. § (1) bekezdése szerint a közvetítői eljárás a személy elleni (Btk. XII. fejezet I. és III. cím), a közlekedési (Btk. XIII. fejezet), illetőleg a vagyon elleni (Btk. XVIII. fejezet), ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény miatt indult büntetőeljárás tartama alatt, a gyanúsított vagy a sértett indítványára, illetőleg önkéntes hozzájárulásukkal alkalmazható eljárás. A (2) bekezdés értelmében a közvetítői eljárás célja, hogy a bűncselekmény következményeinek jóvátételét és a gyanúsított jövőbeni jogkövető magatartását elősegítse. A közvetítői eljárásban arra kell törekedni, hogy a gyanúsított és a sértett között – a gyanúsított tevékeny megbánását megalapozó – megállapodás jöjjön létre. A Btk. 36. § (1) bekezdése szerint ugyanis nem büntethető, aki a fent felsorolt bűncselekmény-kategóriákba tartozó vétség vagy háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő büntett elkövetését a vádemelésig beismerte, és közvetítői eljárás keretében a sértett által elfogadott módon és mértékben a bűncselekménnyel okozott sérelmet jóvátette. A (2) bekezdés értelmében pedig a büntetés korlátlanul enyhíthető az említett bűncselekmények esetében, ha az elkövető az ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő büntett elkövetését a vádemelésig beismerte, és közvetítői eljárás keretében a sértett által elfogadott módon és mértékben a bűncselekménnyel okozott sérelmet jóvátette. A (3) bekezdés alapján a tevékeny megbánásra vonatkozó szabályok nem alkalmazhatók az alábbi kizáró okok fennállta esetén: ha az elkövető többszörös vagy különös visszaeső, vagy a bűncselekményt bünszervezetben követte el, vagy a bűncselekménye halált okozott, vagy a szándékos bűncselekményt a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaideje alatt vagy a szándékos bűncselekmény elkövetése miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélése után, a szabadságvesztés végrehajtásának befejezése előtt, illetőleg próbára bocsátás vagy vádemelés elhalasztásának tartama alatt követte el, vagy pedig, ha korábban szándékos bűncselekménye miatt közvetítői eljárásban vett részt, és ennek eredményeként vele szemben a tevékeny megbánásra vonatkozó rendelkezést alkalmazták, ha az ügydöntő határozat jogerőre emelkedésétől az újabb szándékos bűncselekmény elkövetéséig két év még nem telt el. A fiatalkorúak esetén az általános szabályoknál kedvezőbb feltételek mellett kerülhet sor a büntetőséget megszüntető tevékeny megbánás alkalmazására. A Btk. 107/A. § szerint ugyanis nem büntethető a fiatalkorú, ha az előbb említett bűncselekménytípusokba tartozó vétség vagy ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő büntett elkövetését a vádemelésig beismerte, és közvetítői eljárás keretében a sértett által elfogadott módon és mértékben a bűncselekménnyel okozott sérelmet jóvátette. A tevékeny megbánásnak nem a pénzbeli kiegyenlítés az elsődleges célja. Egyszerű bocsánatkérés, különféle segítő szolgáltatások felajánlása, részbeni kártérítés, járadékfizetés stb. is szóba jöhet jóvátételként, nemcsak a teljes pénzbeli kiegyenlítés.

A közvetítői eljárást részletesen külön törvény, a büntetőügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről szóló 2006. évi CXXIII. törvény (Bkt.) szabályozza, amely 2007. január 01. napján lépett hatályba. A Bkt. megfogalmazása szerint a

közvetítői eljárás a bűncselekmény elkövetésével kiváltott konfliktust kezelő eljárás, amelynek célja, hogy a büntetőeljárást lefolytató bíróságtól, illetőleg ügyésztől független, harmadik személy (közvetítő) bevonásával – a sértett és a terhelt közötti konfliktus rendezésének megoldását tartalmazó, a bűncselekmény következményeinek jóvátételét és a terhelt jövőbeni jogkövető magatartását elősegítő – írásbeli megállapodás jöjjön létre. A terhelt által vállalt kötelezettségeknek meg kell felelniük a jogszabályoknak, ésszerűnek kell lenniük, és nem ütközhetnek a jó erkölcsbe. A közvetítői eljárás a büntetőeljárással párhuzamosan folyó eljárás, amelyben mediátorként a megyénként és a fővárosban működő igazságügyi hivatalok alkalmazásában álló pártfogó felügyelők, illetve 2008. január 01-től ügyvédek is eljárhatnak. A mediátor feladata, hogy mederben tartsa a felek megbeszélését. Úgy is mondhatnánk, hogy „két ellenérdekű fél között a legrövidebb út egy harmadik”, aki pártatlanságánál fogva képes lehet a megfeneklett vitát célirányos kérdések alkalmazásával kimozdítani a holtpontonról. A kommunikációt a sérelmek felhánytorgatása helyett a mögöttük meghúzódó érdekek irányába kell terelnie. Minden mediáció fordulópontja ugyanis, hogy megtalálják a sérelmek mögött meghúzódó érdekeket, és megkezdjék a kommunikációt a valódi érdekek alapján. A mediáció feladata tehát az érzelmek kibontakoztatása – amelyhez a mediátor segítséget nyújt –, mivel a konfliktusok kezeléséhez csak az érzelmek feldolgozásán keresztül lehet eljutni.

A büntetőjogi mediáció 2007. január 01-jei bevezetésétől 2009. június 30-ig eltelt időszak tapasztalatai azt mutatják, hogy évről évre nő a jogintézmény igénybevételének gyakorisága. A kezdeti várakozásokat messze felülmúlva 2007-ben 2451 közvetítői eljárásra került sor. 2008-ban már 2976 új ügyet érkezettek. A jogintézmény hazai bevezetésének második évében tehát az előző évi ügyszámhoz viszonyítva 21 %-os növekedés volt tapasztalható. Egyötödével nőtt tehát az elrendelések száma, ami jelentősnek mondható. 2009. I. félévében 1647 ügyet érkezettek. Ez a tény növekvő ügyszámot prognosztizál. Ha azonban a közvetítői eljárások vádemelésekhez viszonyított arányát tekintjük, közel sem ilyen kedvező a kép: 2007-ben a vádemelések 1,28 %-át tették ki a mediált ügyek. Javuló tendenciát produkálva 2008-ban kissé meghaladta a vádemelések 1,5 %-át. Mivel azonban Nyugat-Európában 8-10 % körüli az arány, így európai összehasonlításban sajnos csekély mértékűnek mondható a közvetítői eljárás büntetőeljárásbeli alkalmazása hazánkban. Öröndetes módon a tevékeny megbánást megalapozó megállapodás 2007-ben az esetek 78 %-ában, 2008-ban pedig már az összes befejezett ügy 80 %-ában jött létre a felek között. 2009. I. félévében az ügyek szintén 80 %-ára igaz ez.

A sértettek szempontjából a legfontosabb, a jogintézmény létjogosultságát igazolni hivatott kérdés, hogy a mediáció során létrejött megállapodások hány százaléka teljesül. 2007-ben a megállapodások 85 %-át tartották be a terhelték. 2008-ban már a megállapodások 91 %-a teljesült. 2009. I. félévében a megállapodások 90,3 %-a perfektuálódott.

A jogintézmény elterjedését befolyásoló egyik fontos tényező az ügyfelek elégedettsége. Az elégedettség mérése jogszabályi előírás. A 2008. évi felmérés szerint a közvetítői eljárást a résztvevők 90 % feletti arányban minden szempontból pozitívan értékelték, és sikeresnek tartották. Az eljárással való általános elégedettség mutatója a terhelteknél 96 %-os, a sértetteknél 99 %-os volt. 2007. november közepe és 2008 májusa között magam is empirikus kutatást végeztem tíz megye és a főváros bevonásával, összesen 204 fő önkéntes kérdőíves formában történő megkérdezésével. A kutatás az elkövetők és sértettek mediációval kapcsolatos attitűdjének vizsgálatát célozta. Az eljárás kimenetelével való elégedettséget firtató kérdésre az elkövetők közel 86 %-a adta azt a választ, hogy teljes mértékben elégedett volt. Kb. 5-5 % mondta, hogy többet kapott/adott, mint amire előzetesen számított, illetve hogy közepesen volt elégedett. 4 % mondta azt, hogy inkább elégedett volt. A sértettek körében 85 %-os volt a teljes elégedettség, 6 % inkább igen, 5 % közepesen volt megelégedve, 3 % mondta, hogy többet kapott/adott, mint amire előzetesen számított. A sértettek körében azonban már 1 %-nyi arányban megjelentek azok is, akik egyáltalán nem voltak megelégedve az eljárás kimenetelével. Kiemelhető egy-egy tanulságos vélemény: „Intelligens, tüzetes, pszichológiailag és emberileg és minden mértékben alapos, humánus.” (sértetti vélemény az eljárásra vonatkozóan), illetve „Meg vagyok elégedve a végkimenetellel, mivel az anyagi kár megtérítése után nincs rám semmilyen negatív kimenetellel a jövőre nézve az ügy.” (elkövetői oldal).

Mindezek a tények álláspontom szerint azt támasztják alá, hogy az áldozatok, az elkövetők és a társadalom egyaránt elfogadó a helyreállító igazságszolgáltatással és annak egyik megnyilvánulási formájával, a közvetítői eljárással szemben. Teszik ezt annál is inkább, mivel a mediáció alapelve a felek önkéntessége, akaratának, méltóságának tiszteletben tartása, amely az eljárás minden szakaszában érvényesül. A helyreállító eljárások széles körű alkalmazása elvezethet a kisebb tárgyi súlyú cselekmények dekriminalizációjához figyelembe véve, hogy a konfliktusfeloldásban a büntetőjog ultima ratio jellegét tölt be, azaz csak végső eszközként vehető igénybe. A helyreállító igazságszolgáltatás által „a büntetés új értelmet kap, csökken benne a szükségtelen, célszerűtlen megtorló elem, egyidejűleg pedig növekszik a megbüntetés racionalitása, mégpedig az elkövető, a sértett és az érintett közösség számára együttesen”.¹⁸ Célja, hogy helyreállítsa a megbomlott társadalmi rendet, és újra megteremtse a társadalmi harmóniát tiszteletben tartva minden érdekelt személy méltóságát és egyenlőségét. Nem szabad azonban szem elől téveszteni Bibó István intő szavait: „A büntetésrendszer megtorló jellegét csak ott és annyira lehet csökkenteni, ahol és amennyire a társadalomnak fölháborodásra és megtorlásra

¹⁸ HUDSON, Barbara (2006) 273. o. In: Aertsen, Ivo; Deams, Tom. idézi Gönczöl Katalin In: A büntetőügyekben alkalmazható közvetítői tevékenység bevezetésének tapasztalatai Magyarországon. Szerk.: IVÁNYI Klára. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Országos Büntelmegelőzési Bizottság. Budapest, 2008, 10. o.

való készsége csökkent.”¹⁹ Kulcsfontosságú, hogy a büntetőjog nem nélkülözheti a megtorlás bizonyos mennyiségét, a malumokozást. Szükséges azonban, hogy a megtorlás szublimált, levezetett és racionalizált legyen. Azonban megfontolandó az is, hogy „a kisebb jelentőségű bűncselekmény elkövetőjével szemben sem maradhat el a társadalmi rosszallás kifejezésre juttatása, még akkor sem, ha a helyreállító eljárás a megállapodás teljesülése révén eredménnyel végződött. E nélkül ugyanis kiürül a büntetőjogi felelősség, vagy összemosódhat a polgári jogban alkalmazott kárhelyreállítással.”²⁰

További hipotézisem, hogy az igazságszolgáltatás főszereplői egyre inkább hajlandóságot mutatnak arra, hogy az ügyeket, ha lehet, mediációra utalják, a felek pedig képesek konfliktusukat a hagyományos struktúrák segítségével nélkül feloldani.

Az igazságszolgáltatás főszereplőinek viszonyulása a mediációhoz

A büntetőjogi mediáció alkalmazásának széleskörűvé válását nagymértékben befolyásolja a bírók és ügyészek beállítódása e jogintézménnyel szemben. A Partners Hungary Alapítvány megbízásából a Medián Közvélemény- és Piackutató Intézet készített felmérést 2008 áprilisától június hónapig az igazságszolgáltatás kulcsszereplőinek a közvetítői eljárással kapcsolatos attitűdjéről 202 ügyész és 99 bíró részvételével. A megkérdezettek csaknem 100 %-a egyetértett azzal, hogy a büntetőeljárás során fontos a sértett érdeke, igénye. Azonban a válaszadóknak csak kb. 60 %-a vélte úgy, hogy az igazságszolgáltatás feladata a sértetti károk helyreállítása. A jogalkalmazók több mint 90 %-a öröndetesnek tartotta a mediáció bevezetését, azonban 43 %-uk szerint a közvetítői eljárás negatívumaként értékelhető, hogy az ügy így kikerül az igazságszolgáltatás kezéből. Ez sajnos az igazságszolgáltatás szereplőinek még mindig inkább megtorló szemléletét fejezi ki, ami a jövőben változtatásra szorul. A bírók véleménye kedvezőbb, mint az ügyészeké. Az ügyészek 36 %-ával szemben a bírók 57 %-a teljesen egyetértett azzal, hogy a közvetítői eljárás a büntetőeljárás részévé vált. Az összes megkérdezett 77 %-a maga is részt venne mediációban, ha bűncselekmény sértettjévé válna. A mediáció környezetét tekintve a bírók és ügyészek szerint a magyar társadalom „közepesen” érett a mediációra. Az igazságszolgáltatás szereplői ennél nagyobb mértékben, kb. háromnegyed részben nyitottak az új jogintézményre. A mediáció következményeinek megítélését illetően a bírók és az ügyészek 80 %-ban értettek egyet azzal a megállapítással, hogy ha a felek megállapodását mindenképpen figyelembe kell

¹⁹ BIBÓ István: Etika és büntetőjog. In: Deviancia, emberi jogok, garanciák. (Szerk.: GÖNCZÖL K. – KEREZSI K.) ELTE Szociológiai Intézet Szociálpolitika Tanszéke. Budapest, 1996, 33. o.

²⁰ GÖNCZÖL Katalin In: A büntetőügyekben alkalmazható közvetítői tevékenység bevezetésének tapasztalatai Magyarországon. (Szerk.: IVÁNYI Klára) Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Országos Büntemegelőzési Bizottság. Budapest, 2008, 12. o.

venni, de a megállapodásnak és a büntetésnek együttesen kell elégtételt szolgáltatnia az elkövetett bűncselekményért.

A felek konfliktusfeloldó képessége és készsége

A mediáció úgy is definiálható, mint a megállapodás érdekében folytatott asszisztált kommunikáció. Önkéntes, bizalmas és kollaboratív eljárás: egyik résztvevő sem róhat kötelezettséget a másikra annak beleegyezése nélkül, mindenki az együttműködésben érdekelt, abban, hogy mindegyik fél számára kielégítő, a lehető legjobb megállapodás szülessen. A társadalom többségének, beleértve az áldozatokat és a potenciális áldozatokat is, biztos elvárásuk van a büntető igazságszolgáltatási rendszert illetően. Különösen azt várják el tőle, hogy az igazságtalanságot helyrehozza, és védelmet nyújtson nekik a kriminális magatartásokkal szemben. A helyreállító szemlélet támogatói épp azt tartják kifogásolhatónak a punitív megközelítésben, hogy bosszúálló, destruktív, romboló szemlélete folytán úgy tartja, hogy két rossz tesz ki egy jót. Azáltal, ha kétszeresen, tehát az elkövetőnek és az áldozatnak is kárt okozunk, nem állhat helyre a megbomlott jogrend. Aligha racionális, ha a sérelemre sérelemmel reagálunk. Az ugyanis nagy valószínűséggel állandósítja a konfliktusokat. A helyreállító igazságszolgáltatás támogatóinak célja, hogy dedramatizálják a bűncselekményt, kevésbé fessék le azt erkölcsi gyalázként, sokkal inkább egyszerű konfliktusként a közösség tagjai között. A bűncselekmény okozta traumából való felépüléshez arra van szükség, hogy olyan biztonságos légkört teremtsünk, amelyben az emberek feltárhathják egymásnak a bűnelkövetéshez vezető okokat, újjáépíthetik a korábbi társadalmi kapcsolataikat, és elkezdhetnek újakat építeni. A konfliktushelyzetek kezelését nagymértékben segíti, ha elsajátítjuk az asszertív kommunikáció képességét, amely magába foglalja mind az önérvényesítést, mind pedig mások érdekeinek figyelembevételét.

Konklúzió

Összefoglalva rögzíthető, hogy a hagyományos és a helyreállító igazságszolgáltatás nem egymás konkurensei, sokkal inkább kiegészítik egymást. „Az egyértelműen látszik, hogy a helyreállító szemlélet szempontjai megtelepedtek már itthon, de az is egyértelműen megállapítható, hogy a megtorló rendszer is létező paradigma még. Mondhatni, most éljük az egyik paradigmából a másikba való átmenet időszakát.”²¹ Mint az általam leírtakból is kitűnik, a resztoratív igazságszolgáltatásnak társadalmi tudatformáló, közösségnevelő funkciója van, együttműködésre és megbékélésre ösztönöz. Alkalmazásának azonban elengedhetetlen előfeltétele, hogy helyreálljon az emberek közötti bizalom. A sértettnek ugyanis meg kell tanulnia

²¹ A büntetőügyekben alkalmazható közvetítői tevékenység bevezetésének tapasztalatai Magyarországon. Szerk.: IVÁNYI Klára. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Országos Bűnmegelőzési Bizottság. Budapest, 2008, 202. o.

újra bízni környezetében, és az elkövetővel is éreztetni kell, hogy a megfelelő jóvátétel révén újabb esélyt kap a zavarmentes társadalmi együttélésre, újra kiérdemmelheti embertársai és mindenekelőtt a sértett bizalmát. Megszívlelendőnek tartom Sutherland Neill szavait: „A börtönök és a büntetések fabatkát sem érnek ahhoz képest, amit az jelent, ha bizalommal vannak egy ember iránt. Ez a bizalom azt jelzi a bajban lévő embernek, hogy valakitől szeretetet kap és nem gyűlöletet.”